

2. Eesti ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni inimõiguskonventsioonid

ÜRO organite ja institutsioonide kõrval teostavad inimõiguste üle järelevalvet ka konventsioonidega loodud järelevalveorganid (*treaty bodies*). Liikmesriigid on sõlminud üheksa peamist inimõiguskonventsiooni (*core human rights treaties*), millest seitsmest tuleb allpool põhjalikumalt juttu. Mitte kõik liikmesriigid ei ole soovinud end siduda üheksa konventsiooniga, näiteks Eesti on ühinenud seitsmega. Eesti ei ole ratifitseerinud isikute sunniviisilise kadumise eest kaitset pakkuvat rahvusvahelist konventsiooni¹ ega võõrtöötajate ja nende perekonnaliikmete õiguste kaitse rahvusvahelist konventsiooni². Kuid nendega ühinemist on Eestile soovitanud mitmed konventsioonide järelevalve komiteed³, viimati märgiti see puudusena ära ka Inimõiguste Nõukogus Eesti kolmanda korrapärase läbivaatamise raames.⁴ Võõrtöölise konventsiooniga ühinemata jätmist on Eesti põhjendanud osalusega Euroopa Liidu ühtses immigratsioonipoliitikas, mis pakkuvat kolmandate riikide kodanikele piisavat kaitset⁵. Sunniviisilise kadumise konventsiooni kohta pole Eestil olulisi vastuväiteid olnud, samas pole seda seni veel ratifitseeritud.

Konventsioonide täiendamiseks on hiljem eraldi vastu võetud fakultatiivprotokolle. Nendegagi ei ole kõik riigid pidanud vajalikuks ühineda. Seitsmest konventsioonist ja nende protokollidest teen lähemalt juttu allpool. Mainin siin vaid seda, et kõigil üheksal konventsioonil on oma järelevalveprotseduurid/mehhanism (*human rights monitoring mechanisms*), mille toimimise eest vastutab konventsiooni komitee.

Kõige olulisemaks selle mehhanismi puhul võib pidada võimalust esitada individuaalkaebusi. Kõiki üheksat konventsiooni on lisakokkulepetega (kas konventsioonis sisalduva fakultatiivklausli alusel või fakultatiivprotokollidega ühinemise teel) täiendatud individuaalkaebuste esitamise võimalusega. Seda peetakse väga oluliseks sammuks inimõiguste kaitse tagamisel. Tõsiasi, et individuaalkaebuste esitamise võimalus ei olnud konventsioonidesse vältimatu nõudena juba sisse kirjutatud, ilmestab siiski taas seda, kui vaevaliselt on kulgenud

üksikisiku kaebuse tunnustamine ÜRO-s. Samas võimaldas fakultatiivklauslite ja -protokollide kasutamine riikidel tunnustada inimõiguskonventsioonide juriidilist kohustuslikkust, ilma et nad peaksid kartma üksikisikute kaebuste jõudmist rahvusvahelisele tasandile.

Individaalkaebuste esitamise võimalus tähendab seda, et üksikisikud saavad pärast riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamist (*exhaustion of domestic remedies*) pöörduda oma õiguste kaitseks asjaomase konventsiooni täitmise üle järelevalvet teostava komitee poole. Samas tuleb iga ÜRO inimõiguskonventsiooni puhul eraldi ja väga täpselt vaadata, et oleksid täidetud kaebusele esitatavad nõuded, sealhulgas see, millal ja kes saab kaebust vastavale komiteele esitada⁶. Võrreldes Euroopa Inimõiguste Kohtuga on kaebuste vastuvõtu kriteeriumides sarnasusi, kuid on ka väga olulisi erisusi. Kaebuste vastuvõtu kriteeriumides esineb erinevusi ka ÜRO konventsioonide endi vahel. Näiteks ei saa juriidilised isikud (nt valitsusvälised organisatsioonid) inimõiguste komiteele kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti rikkumise puhul kaebusi esitada⁷. Fakultatiivprotokoll ei maini ka isikute rühma. Inimõiguste komitee on oma praktikas siiski tunnustanud ka mitme isiku poolt korraga esitatud kaebuse vastuvõetavust, näiteks kaasustes, mis puudutasid põlisrahvaste õiguste (etniliste vähemuste) kaitset pakti artikli 27 alusel.⁸ Rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvaheline konventsiooni fakultatiivklauslis on aga selgelt märgitud, et kaebusi võivad esitada nii üksikisikud kui isikute rühmad. Rassilise diskrimineerimise kõrvaldamise komitee on oma praktikas laiendanud isikute rühma mõistet ka juriidilistele isikutele.⁹ Ka puuetega inimeste õiguste konventsiooni fakultatiivprotokoll lubab esitada kaebusi üksikisikutel ja isikute rühmadel. Samas ei ole komitees 2021. aasta lõpuks veel selget praktikat, kas ka juriidilised isikud saavad enda õiguste kaitseks kaebusi esitada. Teatud juhtudel saavad teised isikud, ka juriidilised isikud esitada kaebusi komiteedele rikkumise ohvri eest. Üldjuhul peab selleks olema selge volitus. *Actio popularis*-kaebused ei ole lubatud võrreldes näiteks Aafrika inimõiguste kaitse süsteemiga, kus selline võimalus erandjuhtudel on.

Komiteed ei ole kohtulikud institutsioonid, aga nad tegutsevad nagu kohtulikud institutsioonid (*quasi-judicial bodies*). Meeles tuleb pidada sedagi, et erinevalt Euroopa Inimõiguste Kohtust pole komiteede otsused juriidiliselt siduvad. Riigid ei ole seni soovinud järelevalve ja konventsioonide täitmise tõhustamises kokku leppida. Sellest hoolimata on komiteede individaalkaebuste korral tehtud otsused autoriteetsed. Ühtlasi on näiteks naiste diskrimineerimise kõigi vormide

likvideerimise konventsiooni¹⁰ ning piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni¹¹ puhul järelevalvet lisaprotokollidega tõhustatud.¹² Nii naiste õiguste komitee kui ka piinamisvastane komitee võivad alustada uurimismenetlust (*inquiry procedure*) süstemaatiliste inimõiguste rikkumiste suhtes. Analoogilise menetluse võib alata ka puuetega inimeste õiguste komitee, majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste komitee, laste õiguste komitee ning võõrtööliste konventsiooni komitee. Eesti on uurimismenetlusi aktsepteerinud kahe konventsiooni puhul: piinamisvastase konventsiooni artikli 20 alusel ning puuetega inimeste õiguste konventsiooni fakultatiivprotokolli alusel.

Nagu öeldud, pole kõik riigid individuaalkaebuste esitamise võimalust iga konventsiooni puhul tunnustanud. Eesti on seda teinud üksnes kolme puhul: kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt¹³, puuetega inimeste õiguste konventsioon¹⁴ ning rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvaheline konventsioon¹⁵. Järelevalve käigus on nii komiteedes kui ka Inimõiguste Nõukogus Eestile seda nappi tunnustamist korduvalt ette heidetud¹⁶. Eesti on rahvusvahelisel tasandil andnud ka lubaduse ühineda naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni lisaprotokolliga, kuid ei ole selleni veel jõudnud. Lubaduse andis Eesti näiteks enne Inimõiguste Nõukogu liikmeks valimist 2013. aastal.¹⁷

Riik saab inimõiguskonventsioonidega ühineda ka ilma, et ta nõustuks lisaprotokolliga, mis annab lepingu alusel asutatud komiteele (kohtulaadsele organile) volituse individuaalkaebusi arutada. See siiski ei tähenda, et riik võib konventsiooni eirata. Konventsioonist tulenevad kohustused on rahvusvahelise õiguse alusel juriidiliselt siduvad, küll aga ei saa nende täitmist tagada rahvusvahelise tribunali abil enne, kui riik on nõustunud asjaomase komitee jurisdiktsiooniga, ka riikidevaheliste kaebuste puhul. Peale individuaalkaebuste on komitees võimalik arutada ka riikidevahelisi kaebusi.

Kaebuste menetlemise kõrval teostavad komiteed ka konventsioonide täitmise üle järelevalvet. Kõik konventsiooni osalisriigid on kohustatud korrapäraselt iga konventsiooni puhul, millega on ühinetud, selle täitmise kohta asjaomasele komiteele raporteid esitama. Sellise seiretsükli raames saavad arvamusi esitada ka valitsusvälised organisatsioonid (variraportid) ning inimõiguste kaitsega tegelevad institutsioonid, kaasa arvatud õiguskantsler riikliku inimõiguste asutuse rollis (*national human rights institution*). Kõige selle põhjal avaldab konventsiooni komitee

oma lõppjärelused ja soovitused (*concluding observations*). Seiretsükli te dokumendid on avalikud ja nendega saab tutvuda inimõiguste ülemvoliniku büroo veebilehel. Osa Eesti koostatud raporteid ja komiteede esitatud lõppjärelusi on Välisministeeriumi veebilehel kättesaadavad ka eesti keeles. Näiteks 2019. aastal lõppes Eesti neljas kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti täitmise seiretsükkel ning järgmine algab 2025. aastal. 2021. aastaks oli Eesti läbinud ka näiteks ühe puuetega inimeste õiguste konventsioon täitmise seiretsükli. Vähene tsükli arv tuleneb sellest, et see on üheksast konventsioonist kõige uuem: võeti vastu 2006. aastal ja Eesti liitus 2012. aastal.[18](#)

Komiteedel on oluline roll ka konventsioonides sisalduvate õiguste täpsustamisel ja tõlgendamisel. Praeguseks on avaldatud juba märkimisväärne hulk üldkommentaare (*general comment*, ka *general recommendation*)[19](#), mis ei ole küll juriidiliselt siduvad, kuid on väga autoriteetsed. Nendele on viidatud nii riigisiseses kui ka rahvusvahelises kohtupraktikas (nt Euroopa Inimõiguste Kohus[20](#)). Eesti Riigikohus on kodaniku- ja poliitiliste õiguste pakti üldkommentaari number 25 maininud asjas, mis puudutas vangide valimisõigust.[21](#) Üldkommentaariidele on viidatud ka seaduste väljatöötamisel, näiteks lastekaitseseaduse seletuskirjas on mainitud lapse õiguste komitee üldkommentaari number 8.[22](#) Shelton rõhutab, et kuna üldkommentaariid võetakse vastu konsensuse alusel, siis on nende autoriteetsus veelgi tugevam.[23](#)

Eestile on korduvalt ette heidetud, et me ei näe piisavalt vaeva, suurendamaks oma riigis teadlikkust nii ÜRO inimõiguslepingutest, nende täitmise üle teostatavast järelevalvest kui ka individuaalkaebuste esitamise võimalustest. See nähtub muu hulgas sellest, et korrapäraste ülevaatuste lõppjäreluste kajastus ja analüüs ajakirjanduses on peaaegu olematu. Samuti on Eesti kohtupraktikas ÜRO konventsioonidele viitamine väga harv võrreldes Euroopa inimõiguste konventsiooni, Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika ning Euroopa Liidu õigusega.[24](#) See võib muu hulgas olla märk sellest, et õigushariduses on puudusi.

Samas on selline olukord ka arusaadav. ÜRO inimõiguste kaitse süsteem on keerulise ülesehitusega ja kõigi võimaluste hoomamine võib olla raske isegi juristidele, rääkimata tavakodanikest. Ka riikidele on see süsteem mõneti kohmakas, eriti seoses sellega, mis puudutab konventsioonide täitmise üle teostatavat korrapärast järelevalvet. Samuti on konventsioonid osalt kattuvad. Ka komiteede enda võimekusel raporteid läbi vaadata esineb puudujääke. Järelevalvesüsteem ning selle tõhusus on olnud kriitika all näiteks selle tõttu, et riigid kipuvad esitama ka ennast ilustavaid raporteid. Samuti on mõni riik aeg-ajalt eiranud raportite esitamise

kohustust ning nii mõnelgi (sealhulgas Eestil) on ette tulnud viivitusi raportite tähtaegadest kinnipidamisel. 2019. aastal märkis inimõiguste ülemvolinik, et ainult üks kolmandik riikidest esitab raportid õigel ajal.^{[25](#)} Võrreldes Euroopa Nõukoguga on ÜRO ka ise suhteliselt vähe panustanud näiteks kohapealsesse koolitamisest ja tehnilise abi osutamisse. Siin peitub kindlasti arenguvõimalusi. Eestis esineb puudujääke kõigi komiteede seiretulemuste kättesaadavaks tegemisega eesti keeles (või vähemusrahvuse keeles). Samuti ei ole eesti keeles kättesaadavad komiteede lahendid ega annotatsioonid, erinevalt paljudest Euroopa Inimõiguste Kohtu lahenditest.

Tasapisi on ka ÜRO raames üritatud järelevalve teostamist reformida.^{[26](#)} See väljendub näiteks komiteede töö ja omavahelise koostöö tõhustamises, samuti on komiteed koostanud raportite esitamise juhised. Raporteerimisel on abiks riikidele antavad probleemkohtade ja vastamist vajavate küsimuste loetelud. Vajaduse korral saab nõu küsida.

Probleemidest hoolimata kinnitavad empiirilised uuringud riikide korrapärase raporteerimise väärtuslikkust.^{[27](#)} Väärtus seisneb näiteks asjaolus, et riigid peavad ülevaatus käigus tegema läbi eneseanalüüsi, mida nad muidu tõenäoliselt ei teeks. Järelevalve teostamisse panustavad variraportitega ka teised ametid ja organisatsioonid. Tundub, et järjest rohkem riike suhtub raporteerimisse täie tõsidusega. Konventsioonide raportite suhteline edukus oli ka põhjus, miks Peaassamblee viis Inimõiguste Nõukogu moodustamisega 2006. aastal sisse inimõiguste olukorra üldise korrapärase ülevaatus.^{[28](#)}

Allpool annan lühikese ülevaate kõigist inimõiguskonventsioonidest, millega Eesti on 2021. aasta lõpuks ühinenud.

2.1. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt

Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt (International Covenant on Civil and Political Rights, CCPR)^{[29](#)} võeti vastu 1966. aastal ning see jõustus kümme aastat hiljem, 23. märtsil 1976. aastal. Pakti alusel loodi ka inimõiguste komitee (Human Rights Committee). See koosneb 18 sõltumatust eksperdist, kes ei ole käsitatavad oma riigi esindajatena. See eristab inimõiguste komiteed Inimõiguste Nõukogust, mis koosneb just nimelt riikide valitsuste esindajatest. Erinevus, nagu öeldud, seisneb ka selles, et inimõiguste komitee valvab ühe konkreetse konventsiooni täitmise üle, aga Inimõiguste Nõukogul on universaalne pädevus

hinnata inimõiguste olukorda riigis üldiselt.

Pakti täiendavana on hiljem vastu võetud kaks fakultatiivprotokolli ehk lisaprotokolli. Neist esimene andis üksikisikule võimaluse esitada individuaalkaebusi, mida saab paktiga loodud inimõiguste komitees menetleda.[30](#) Protokoll võeti vastu 1966. aastal ja see jõustus paktiga samal, 1976. aastal. Teine lisaprotokoll võeti vastu 1989. aastal ning see käsitles surmanuhtluse kaotamist.

Eesti ühines paktiga 1991. aastal, kui korraga ratifitseeriti kuus peamist inimõiguskonventsiooni ja ka nimetatud esimene fakultatiivprotokoll.[31](#) Tuleb märkida, et ühe sessiooni käigus ratifitseeris tollane Eesti Vabariigi Ülemnõukogu lisaks inimõiguslepingutele veel hulga konventsioone, mis olid vajalikud Eesti täisväärtuslikuks ÜRO liikmesuseks.[32](#) Pakti surmanuhtluse kaotamise lisaprotokolliga ühines Eesti alles 2004. aastal.[33](#)

Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt on juriidiliselt siduv dokument, mis sisaldab inimõiguste ülddeklaratsioonis sätestatud kodaniku- ja poliitilisi õigusi. Kodaniku- ja poliitilisi õigusi käsitletakse valgustusajastu ning Ameerika ja Prantsuse revolutsiooni tulemina ja ühtlasi inimõiguste tuumana. Konventsiooniga kaitstakse näiteks õigust elule, vabadusele, võrdsusele ja isikupuutumatusel, õigust oma õigussubjektsuse tunnustamisele, õigust kaitsele julma, alandava või ebainimliku kohtlemise ja karistamise eest, õigust kaitsele rassilise, rahvuselise, soolise või usulise diskrimineerimise eest, õigust mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadusele, sõnavabadust, ühinemisvabadust, õigust eraelu kaitsele. Käsitletavate õiguste poolest sarnaneb see regionaalse inimõiguste instrumendi, Euroopa inimõiguste konventsiooniga.

Paktiga on ühinenud märkimisväärne hulk riike, 2021. aasta lõpuks oli neid 173. Mõningal määral nõrgendab paktis sätestatud õiguste kaitset asjaolu, et mitu riiki on teinud reservatsioone pakti siduvuse kohta, samuti asjaolu, et pakti järelevalve organi otsused ei ole juriidiliselt siduvad. Tunduvalt vähem riike (116) on ühinenud individuaalkaebuste esitamise (esimese) lisaprotokolliga. Teiste hulgas pole sellega ühinenud ka mõningad mõjukad lääneriigid, näiteks Ameerika Ühendriigid ja Ühendkuningriik, ning inimõigustega maadlevad Hiina ja Põhja-Korea.[34](#)

Pakti esimeses lisaprotokollis sätestatud individuaalkaebuste menetlemist on peetud globaalsel tasandil üheks efektiivseimaks inimõiguste kaitse mooduseks, kuigi üldjuhul on menetlus konfidentsiaalne, põhineb kirjalikul teabevahetusel ning

komitee otsused, nagu öeldud, ei ole juriidiliselt siduvad. Samuti pole paktiga loodud otsuste jõustamise mehhanismi ega sanktsioonide rakendamise võimalust. Küll aga on komitee otsustanud otsuste mittetäitmise vastu võidelda n-ö avalikustamisega: kõik lahendid on avalikult kättesaadavad. Kui komitee tuvastab rikkumise, viiakse otsuse täitmise suhtes läbi järelevalvemenetlus (*follow-up procedure*), mis seisneb asjaomase riigiga lävimises seni, kuni saadakse rahuldav vastus.[35](#)

Järelevalvedokumendid on avalikustatud komitee veebilehel.[36](#) Samuti lisab komitee kõik aasta jooksul tehtud otsused Peaassambleele esitatavale aastaraportile. Sellest tulenevalt on individuaalkaebuste kohta tehtud otsustel tugev moraalne jõud, ja kui mõningad erandid välja arvata, on riigid toiminud enamasti komitee arvamusest lähtudes.[37](#)

Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt on seni ainus pakt, mille rikkumise kohta on Eestist individuaalkaebusi esitatud.[38](#) Ent võrreldes Euroopa Inimõiguste Kohtusse esitatud kaebustega on nende hulk väga väike, mis tõenäoliselt näitab ka seda, kui vähe sellest võimalusest teatakse. Kokku on komitee teinud lahendi ainult kuues Eesti vastu esitatud kaebuses.[39](#) Viimane lahend, *P.E.E.P. vs. Eesti*[40](#), pärineb 13. märtsist 2020 ning selles käsitleti pakti rikkumist õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise protsessis. Nimelt väitis kaebaja, et rikuti tema paktist tulenevaid õigusi, näiteks ei täitnud riik paktist tulenevaid positiivseid kohustusi (artikkel 2) ega järginud õiglase kohtupidamise reegleid (artikkel 14 lõige 1) ja diskrimineerimise keeldu (artikkel 26), muu hulgas tema baltisaksa päritolu tõttu. Komitee leidis, et kaebaja väited ei olnud põhjendatud, ega võtnud kaebust vastu.

Seni on ainus Eestiga seotud kaasus, mille korral komitee on leidnud rikkumise (küll mitte üksmeelselt), *Akhliman Avyaz Ogly Zeynalov vs. Eesti*.[41](#) Kaebaja väitis, et Eesti rikkus pakti artikli 14 lõike 3 punktis d sisalduvat õigust kohtupidamisele enda valitud kaitsja läbi. Samuti väitis kaebaja, et talle ei antud piisavalt aega ja võimalust kaitset ette valmistada. Vahemärkusena tuleb mainida, et komitee kohtutaolist menetlust ilmestab seegi, et liikmed saavad enamiku seisukohaga mittenõustumise korral esitada oma eriarvamuse, nagu tehti selleski mitmes mõttes problemaatilises asjas. Pärast asja lahendamist tegi komitee Eestile antud soovitude täitmise üle järelevalvet. Komitee ei olnud rahul Eesti põhjendustega otsuse täitmise kohta.[42](#) Zeynalov pöördus ka Riigikohtusse, et asi uuesti läbi vaadataks (teistmismenetlus), kuid Riigikohus keeldus seda menetlusse võtmast.[43](#) Kui Euroopa Inimõiguste Kohus tuvastab rikkumise, on nii tsiviil-[44](#), haldus-[45](#) kui ka

kriminaalkohtumenetluse seadustikus[46](#) sõnaselgelt ette nähtud teistmismenetluse võimalus. Ent komiteede poolt kaebaja kasuks tehtud otsuste puhul selline mehhanism puudub.

Inimõiguste komiteest on läbi käinud veel kolm Eestiga seotud asja, mille korral kohus ei tuvastanud pakti rikkumist.[47](#) Ühe asja, mis samuti puudutas omandireformiga seonduvat, tunnistas komitee vastuvõetamatuks.[48](#) Vjatšeslav Borzovi asjas väitis kaebaja, et kodakondsuse andmisest keeldumine oli diskrimineeriv ja põhjendamata. Samamoodi väitis kaebaja Gennadi Sipini asjas, et automaatne kodakondsusest keeldumine põhjusel, et ta oli varem kuulunud võõrriigi relvajõududesse, rikkus tema puhul artikliga 26 (diskrimineerimise keeld) kaitstud õigust. Komitee leidis mõlemas asjas, et tegemist ei olnud diskrimineerimisega, kuna keeldumisel oli seadusest tulenev objektiivne ja mõistlik põhjendus. Vjatseslav Tsarjovi asjas väitis kaebaja, et teda on päritolu alusel diskrimineeritud, kuna talle keelduti andmast alalist elamisluba põhjusel, et ta oli endine võõrriigi luure- ja julgeolekuasutuse (KGB) töötaja. Komitee leidis analoogiliselt eeltoodud asjadega, et keeldumine on seotud julgeolekukaalutlustega ning kuna objektiivne ja mõistlik põhjendus selliseks keeldumiseks on sätestatud juba seaduses, siis puudub vajadus kaaluda selle põhjendatust üksikjuhtumi korral.[49](#)

Olulist osa pakti tõlgendamisel mängivad inimõiguste komitee vastu võetud üldkommentaariid (*General Comments*), mis on autoriteetsed ja palju viidatud nii rahvusvahelises kui ka riigisiseses praktikas. Vastavalt paktile peavad riigid esitama inimõiguste komiteele korrapäraselt aruandeid. Pärast paktiga ühinemist tuleb aruanne esitada ühe aasta jooksul ning seejärel tavaliselt iga nelja aasta järel. Nagu eelmises alapeatükis mainitud lõppes Eesti neljas kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti täitmise seiretsükkel 2019. aastal ning järgmine tsükkel algab 2025. aastal. Eestile tehti mitu ettekirjutust, muu hulgas ka vaenukõne reguleerimise kohta.[50](#)

Paktiga antakse võimalus esitada inimõiguste komiteele ka riikidevahelisi kaebusi, juhul kui riigid tunnustavad komitee pädevust sellist kaebust menetleda. Selline võimalus on sisse kirjutatud pakti endasse (artikkel 41). Komitee ülesanne on leida sõbralik lahendus. Kui see ei õnnestu, võib asjaomaste riikide eelneval nõusolekul moodustada lepituskomisjoni, kellel on omakorda õigus teha ettepanekuid sõbraliku lahenduse leidmiseks. Seega on tegemist tavalise vahendus- või lepituskorraga.

Riigikohus on mitmel korral viidanud kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelisele paktile. Näiteks viitas kohus paktile kaasuses, mis käsitles kohtukaebeõigust.[51](#) Juba eelnevalt sai nimetatud kaasus, mis puudutas vangide valimisõigust.[52](#) Pakti on maininud ka põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium kaasuses, mis sisuliselt puudutas individuaalse põhiseaduslikkuse järelevalve kaebuse esitamise võimalust.[53](#)

2.2. Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt

Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, CESCR) võeti vastu 1966. aastal ning analoogiliselt kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise paktiga jõustus seegi alles 1976. aastal.[54](#) Algselt oli isegi plaan võtta kohe pärast inimõiguste ülddeklaratsiooni vastu üks õiguslikult siduv inimõigusleping, mis oleks sisaldanud kõiki ülddeklaratsioonis sätestatud õigusi. Ent see idee poliitilistel põhjustel ei teostunud.[55](#) Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt jõustus mõni kuu enne kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelist pakti, 3. jaanuaril 1976. aastal.

Paktiga on ühinenud 171 riiki. Pakt ise majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste komitee loomist järelevalveorganina ette ei näinud. Algselt tegi pakti üle järelevalvet hoopis Majandus- ja Sotsiaalnõukogu. Ent 1985. aastal võttis nõukogu vastu resolutsiooni 1985/17, millega lõi konventsiooni järelevalve komitee. See koosneb 18 sõltumatust eksperdist.

5. mail 2013. aastal jõustus fakultatiivprotokoll, millega muudeti oluliselt komitee ülesandeid. Protokoll tõi sisse väga olulise individuaalkaebuste esitamise võimaluse. Mõningatel juhtudel võib komitee uurida ka süstemaatilisi, raskeid paktiga kaitstud õiguste rikkumisi ning menetleda riikidevahelisi kaebusi. Protokolliga on seni ühinenud ainult 26 riiki.

Analoogiliselt kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise paktiga ühines Eesti majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvahelise paktiga 1991. aastal, kui Ülemnõukogu ratifitseeris mitu olulist ÜRO konventsiooni.[56](#) Fakultatiivprotokolliga ei ole Eesti liitunud ja ÜRO järelevalveorganid on seda Eestile korduvalt ette heitnud.

Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt on juriidiliselt siduv dokument, mis sisaldab inimõiguste ülddeklaratsioonis sätestatud majanduslikke, sotsiaalseid ja kultuurialaseid õigusi. Tulenevalt n-ö teise generatsiooni õiguste eripärast, erineb selles paktis sisalduvate õiguste kaitse kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelises paktis sätestatud õiguste kaitsest. Nimelt, paktiga kohustati riike astuma samme, et järk-järgult edendada paktis sätestatud majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste paremat kaitset. Neid õigusi on seetõttu sageli peetud pigem programmilisteks kui tõelisteks individuaalseteks õigusteks. Nendele õigustele vastab riigi positiivne kohustus kujundada välja vastavad poliitikad või programmid ning nende õiguste kaitse ulatus sõltub suurel määral riigi ressurssidest. Majanduslikeks, sotsiaalseteks ja kultuurialasteks õigusteks on näiteks õigus toidule, õigus inimväärsel, tervist ja heaolu tagavale elatustasemele, õigus tööle, õigus haridusele ja osalusele ühiskonna kultuurielus. Nende õiguste eesmärk on kindlustada sotsiaalset õiglust, kaitset puuduse eest ning osavõttu elu sotsiaalsetest, kultuurilistest ja majanduslikest aspektidest.[57](#) Samas tuleb silmas pidada inimõiguste jagamatust ja seotust, sealhulgas tugevat seost kodaniku- ja poliitiliste õiguste ning majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste vahel. Näiteks kui kodanikul ei ole majanduslikel põhjustel võimalik minna valima, siis ei ole tema valimisõigus efektiivselt kaitstud.[58](#)

Olulist rolli pakti tõlgendamisel mängivad majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste komitee poolt vastu võetud üldkommentaariid. Toimub ka korrapärane aruandlus. Pärast paktiga ühinemist tuleb riigil esitada aruanne kahe aasta jooksul ning seejärel tavaliselt iga viie aasta järel. Seni on Eesti suhtes lõpetatud kolm seiretsükli. Viimased lõppjärelused avaldati 2019. aastal. Järgmine tsükkel algab kõigi eelduste kohaselt 2024. aastal. Komitee on andnud Eestile mitmes küsimuses soovitusi, näiteks kodakondsuspoliitika, soolise võrdõiguslikkuse ja vähemuste kaitse vallas.[59](#) Sarnaselt kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise paktiga on Riigikohus viidanud oma lahendites ka majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvahelisele paktile, näiteks ühes 2003. aasta kaasuses, mis puudutas isiku ravikindlustuse lõpetamist[60](#). Varem oli kohus maininud seda pakti ning komitee üldkommentaari number 3 (aastast 1990) ühes kaasuses, mis muu hulgas käsitles konventsiooni otsekohaldamisega seotut.[61](#)

2.3. Lapse õiguste konventsioon

Lapse õiguste konventsioon (*Convention on the Rights of the Child*)[62](#) võeti vastu 1989. aastal ning see jõustus rahvusvaheliselt 2. septembril 1990. aastal. See on ÜRO inimõiguslepingute seas üks enim ratifitseeritud konventsioone, sellega on ühinenud 196 riiki. Konventsiooni populaarsust võib selgitada asjaolu, et laste kaitsmine ei ole poliitiliselt tundlik valdkond ning ükski riik ei taha näidata ennast lastevaenulikuna. Eesti ühines konventsiooniga 1991. aastal.

Konventsiooni täiendavad kolm lisaprotokolli. 2002. aastal jõustusid laste kaasamist relvakonfliktidesse käsitlev lapse õiguste konventsiooni fakultatiivprotokoll[63](#) ning lapse õiguste konventsiooni laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitlev fakultatiivprotokoll.[64](#) Eesti ühines viimasega 2004. aastal[65](#) ning relvakonflikte käsitleva protokolliga alles 2013. aastal[66](#). Lapse õiguste konventsiooni alusel loodi ka lapse õiguste komitee, kes teeb konventsiooni ja selle lisaprotokollide täitmise üle järelevalvet. Komitee koosneb 18 sõltumatust eksperdist.

Kolmas konventsiooni täiendav lisaprotokoll võimaldab komiteele esitada individuaalkaebusi. See lisaprotokoll jõustus 2014. aastal, Eesti ei ole sellega ühinenud.

Konventsiooni alusel loodud lapse õiguste komitee vaatab läbi ka riikide aruandeid. 2021. aasta lõpuks oli Eesti läbinud kaks seiretsükli, järgmise raporti peab Eesti esitama 2022. aasta veebruaris. Komitee on juba avaldanud ka küsimustiku, millele soovib vastuseid saada.[67](#) Muu hulgas soovib komitee teada, kuidas on laste õigusi kaitstud Covid-19 pandeemia ajal. Eesti on läbinud ühe seiretsükli kahe fakultatiivprotokolli alusel.[68](#) Lõppjäreltusi ei ole eesti keelde tõlgitud. 2021. aasta lõpus oli pooleli laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitleva fakultatiivprotokolli täitmise teine seiretsükkel. Eestikeelse raportiga saab tutvuda Välisministeeriumi veebilehel.[69](#)

Ka Riigikohus on mõnel korral oma praktikas lapse õiguste konventsioonile viidanud, näiteks kaasuses, mis puudutas elamisloa saamist ja väljasaatmist[70](#), ning kaasuses, kus muu hulgas mainiti laste huvide kaitset[71](#). Laste õiguste kohta on käesolevas kogumikus eraldi peatükk.[72](#)

2.4. Puuetega inimeste õiguste konventsioon

Puuetega inimeste õiguste konventsioon (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*)[73](#) on üheksast peamisest konventsioonist kõige uuem. See võeti vastu

2006. aastal ning see jõustus 3. mail 2008. Ka selle konventsiooniga on ühinenud märkimisväärne hulk riike, 184. Suur osalus võib sarnaselt lapse õiguste konventsiooniga olla seletatav selle vähese poliitilise tundlikkusega. Konventsiooni vastuvõtmine on märkimisväärne samm puuetega inimeste kaitsmise edendamisel. Selle konventsiooniga toimus suur muutus selles, kuidas puuet vaadeldakse ning kuidas puuetega inimeste õigusi kaitstakse. Puuetega inimeste õigustele on pühendatud selles kogumikus eraldi peatükk.[74](#) Konventsiooni osaliste seas on ka Euroopa Liit, Eesti ühines 2012. aastal.[75](#)

Konventsiooni täitmise üle teostab järelevalvet konventsiooni alusel loodud puuetega inimeste õiguste komitee. Konventsiooni täiendavana on vastu võetud ka fakultatiivprotokoll, millega võimaldatakse esitada komiteele individuaalkaebusi. Eesti ühines fakultatiivprotokolliga ja konventsiooniga samal ajal. Seni ei ole komitee teinud veel ühtegi lahendit asjas, mis pärineks Eestist.

Komitee teostab riikide üle korrapärast järelevalvet, Eesti on läbinud esimese seiretsükli. Konventsiooniga ühinedes esitas Eesti artikli 12 tõlgendamise kohta oma deklaratsiooni: see säte ei keela pidamast isikut piiratud teovõimega isikuks, kui selline vajadus tuleneb isiku võimetusest oma tegudest aru saada või neid juhtida. Piiratud teovõimega isiku õiguste kitsendamisel lähtub Eesti riigisisisest õigusest. 2021. aasta märtsis andis puuetega inimeste õiguste komitee oma lõppjäreldestes Eestile soovitus loobuda sellest vastuolulisest ja teatud mõttes konventsiooni uuenduslike seisukohtadega vastuolus olevast deklaratsioonist.[76](#) Riigikohtu praktikas on konventsiooni mainitud näiteks ühes lahendis, mis puudutas puuetega lapse juurdepääsu haridusele[77](#), ning ühes õiguskantsleri algatatud asjas mitme akti vastuolu kohta, sealhulgas puuetega inimeste õiguste konventsiooniga[78](#).

2.5. Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastane konventsioon

Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastane konventsioon (*Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*)[79](#) võeti vastu 1984. aastal ning see jõustus 26. juunil 1987. Eesti ühines konventsiooniga Ülemnõukogu otsuse alusel 1991. aastal, kui ratifitseeriti ka mitu teist ÜRO konventsiooni.[80](#) Konventsiooni alusel loodi piinamisvastane komitee, mis sarnaselt eespool nimetatud komiteedega teostab järelevalvet konventsiooni täitmise üle. Komitee koosneb kümnest sõltumatust eksperdist.

Individuaal- ja riikidevaheliste kaebuste esitamise tunnustamise võimalus on kirjutatud konventsiooni sisse fakultatiivklauslina. Nimelt võib iga riik deklareerida artikli 21 alusel, et tunnustab riikidevaheliste kaebuste esitamist, ning artikli 22 alusel, et soostub isikute või nende esindajate kaebustega tema jurisdiktsiooni all olevatelt isikutelt või nende esindajatelt, kes väidavad, et nad on langenud osavõtva riigi poolt konventsiooni sätete rikkumise ohvriks. See tähendab, et nii individuaalkaebuste kui ka riikidevaheliste kaebuste esitamiseks on vaja riikide eelnevat nõusolekut, nii nagu teistegi konventsioonide puhul. Eesti ei ole individuaalkaebuste esitamise õigust piinamisvastase konventsiooni rikkumise puhul tunnustanud, st ta ei ole seda deklaratsiooni teinud.

Konventsioon näeb analoogiliselt teiste peamiste inimõiguslepingutega ette aruandluskohustuse, Eesti on seni läbinud kolm seiretsükli. Konventsiooniga ühinedes on riik kohustatud ühe aasta jooksul esitama esimese raporti, hiljem tuleb raport esitada iga nelja aasta järel. Eesti oli kohustatud esitama raporti 2017. aastal, kuid see on seni esitamata.[81](#) Ka piinamisvastane komitee on avaldanud konventsiooni tõlgendamise kohta autoriteetseid üldkommentaare.

Analoogiliselt mitmete teiste ÜRO inimõiguslepingutega nähakse konventsiooniga ette veel üks järelevalveprotseduur (*inquiry procedure*) Nimelt võib komitee teha sündmuskohal osalisriigi nõusolekul konfidentsiaalseid järelepärimisi ja uuringuid, kui tal on usaldusväärset teavet riigi territooriumil toimepandava süstemaatilise piinamise kohta.

Konventsiooni täiendab üks fakultatiivprotokoll[82](#) , Eesti ühines sellega 2006. aastal [83](#) . Protokolliga nähakse ette sõltumatute rahvusvaheliste ja riiklike asutuste korrapärased külastused kinnipidamiskohtadesse, et ennetada piinamist ning muud julma, ebainimlikku või inimväärikust alandavat kohtlemist ja karistamist. Selle protokolliga täitmiseks on moodustatud piinamisvastasele komiteele alluv piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise ennetamise alamkomitee.[84](#) Protokollis on sätestatud ka nõue nimetada sõltumatu riiklik ennetusasutus, mille ülesannet Eestis täidab õiguskantsler.

Tähelepanu väärib asjaolu, et konventsioon sisaldab õigusi, mis on rahvusvahelises praktikas kujunenud peremptoorseteks rahvusvahelise õiguse normideks, *ius cogens* 'iks. See tähendab seda, et isegi kui riik ei ole konventsiooniga ühinenud, on ta kohustatud neid norme järgima. Rikkumise korral kaasneb rahvusvaheline vastutus.

2.6. Rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvaheline konventsioon

Rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvaheline konventsioon (*International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*)[85](#) võeti vastu 1965. aastal ning see jõustus 1969. aastal. See oli esimene üheksast inimõiguslepingust, mis ÜRO-s vastu võeti. Ka rassilise diskrimineerimise keeld on kujunenud perepmtoorseks rahvusvahelise õiguse normiks (*ius cogens*), mida mingil juhul rikkuda ei tohi, ka siis mitte, kui konventsiooniga ühinetud ei ole.

Konventsiooni alusel loodi rassilise diskrimineerimise kõrvaldamise komitee, kes teostab järelevalvet konventsiooni täitmise üle, muu hulgas menetleb osalisriikide aruandeid. Komitee võib asutada alalisi töörühmi ja *ad hoc*-lepituskomisjone, et läbi vaadata üksikisikute teateid ja arutada riikidevahelisi vaidlusi, mis on seotud konventsioonist tulenevate kohustustega.

Eesti ühines konventsiooniga 1991. aastal Ülemnõukogu otsuse alusel.[86](#)

Individaalkaebuste esitamise võimalus on sätestatud konventsioonis endas. Selleks on vaja riigil teha artikli 14 alusel vastav deklaratsioon. Eesti tegi selle 2010. aastal, tunnistades „rassilise diskrimineerimise kõrvaldamise komitee pädevust vastu võtta ja läbi vaadata Eesti jurisdiktsiooni all olevate üksikisikute või isikurühmade avaldusi selle kohta, et Eesti on rikkunud nende konventsioonikohaseid õigusi, kui rikkumine tuleneb pärast deklaratsiooni hoiuleandmist ilmnenu asjaoludest või toimunud sündmustest“[87](#). Eesti tunnistas seda pädevust tingimusel, et rassilise diskrimineerimise kõrvaldamise komitee ei vaata läbi ühtegi avaldust, tegemata kindlaks, et sama asja ei aruta või ei ole eelnevalt arutanud muu rahvusvaheline uurimis- või vaidluste lahendamise asutus. Seega on tegemist ühega kolmest konventsioonist, mille rikkumise korral saavad üksikisikud Eestist esitada kaebusi rahvusvahelisel tasandil. 2021. aasta lõpuks ei olnud ühtegi Eestiga seotud individaalkaebust veel menetletud.

Konventsiooniga nähakse ette ka riikidevaheliste vaidluste lahendamise menetlus, millest oli juttu eespool seoses Rahvusvahelise Kohtuga. Vaidlus tuleb lahendada läbirääkimiste teel või rassilise diskrimineerimise kõrvaldamise komitees. Kui kokkuleppele ei jõuta, võib vaidluse anda mistahes vaidlusosalise palvel üle Rahvusvahelisele Kohtule.

Konventsiooniga kohustub riik esitama komiteele ka perioodilisi aruandeid. Konventsiooniga ühinemise järel tuleb aruanne esitada ühe aasta jooksul ning seejärel iga kahe aasta tagant. Seega on raporteerimise tihedus suhteliselt suur. Eesti on 2021. aasta lõpuks läbinud viis seiretsükli ning 2019. aastal esitanud raporti ka kuuenda seiretsükli jaoks.[88](#) Rassilise diskrimineerimise kõrvaldamise komitee on jaganud Eestile soovitusi üsna mitmes valdkonnas, näiteks vähemuste kaitse, keelenõuete ja romade kaitse kohta. Riigikohus on rassilise diskrimineerimise konventsioonile viidanud ühes kohalike omavalitsuste valimistel kandideerimist puudutanud asjas.[89](#)

2.7. Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta

Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*) võeti vastu 1979. aastal ning see jõustus 3. septembril 1981. Ka selle konventsiooniga ühines Eesti 1991. aastal.

Konventsiooni alusel loodi naiste diskrimineerimise likvideerimise komitee, kes teostab järelevalvet konventsiooni täitmise üle ning vaatab läbi riikide aruanded. ÜRO Peaassambleele esitatavates aruannetes teeb komitee nende läbivaatuste ja osalisriikidelt saadud teabe põhjal ettepanekuid ja üldisi soovitusi. Komitee koosneb 23 liikmest. 2021. aasta lõpuks oli Eesti läbinud kolm seiretsükli ja algas neljas tsükkel. Komitee on esitanud Eestile raporti koostamiseks ka küsimused.[90](#)

Konventsiooni täiendab üks lisaprotokoll, mis võimaldab sellega ühinemise korral tunnustada individuaalkaebuste esitamise võimalust. Eesti on küll lubanud sellega ühineda, aga 2021. aasta lõpuks oli see veel tegemata.[91](#) Riigikohus on viidanud pigem Euroopa Liidu soolist diskrimineerimist puudutavatele instrumentidele. Kattuvusi esineb nii ÜRO konventsioonide endi vahel kui ka rahvusvaheliste ja regionaalsete instrumentide vahel. Kuna Eesti on inimõiguste kaitsega seotud mitmel tasandil, tundub, et nii kohtu- kui ka halduspraktikas vaadatakse kõigepealt lähemale – Euroopa instrumentide poole. Samas annab see märku ÜRO süsteemi, konventsioonide ja komiteede praktika suhteliselt vähesest tundmisest.

- [1](#)International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance. – UNTS, Treaty Series, vol. 2716, lk 3, 20.12.2006.
- [2](#)International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families. – UNTS, vol. 2220, lk 3, 18.12.1990.

- [3](#) Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste komitee. Lõppjärelused Eesti kolmanda perioodilise aruande kohta 08.03.2019. – E/C.12/EST/CO/R.3, punkt 56.
- [4](#) Human Rights Council. Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, 23.06.2021. – A/HRC/48/7.
- [5](#) Views on Conclusions and/or Recommendations. UPR. Estonia. – Un Doc A/HRC/32/7/Add.1, 02.06.2016, lk 4.
- [6](#) Ülevaade individuaalkaebuste esitamise protseduurist: Human Rights Bodies – Complaints Procedures. United Nations Human Rights Office of High Commissioner. – <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/TBPetitions/Pages/HRTBPetitions.aspx#individualcor> (11.10.2021).
- [7](#) ÜRO inimõiguste komitee, CCPR/C/83/D/1023/2001, Länsman (Jouni) et al. (2) vs. Soome, Comm no 1023/2001 (17.03.2005), punkt 6.1; vt näiteks ka Hartikainen vs. Soome, Comm no 40/1978 (9.04.1981) ja JT vs. Canada, Comm no 104/1981 (06.04.1983).
- [8](#) Länsman (Jouni) et al. (2) vs. Soome.
- [9](#) Rassilise diskrimineerimise kõrvaldamise komitee, CERD/C/67/D/30/2003, The Jewish community of Oslo vs. Norra, Comm no. 30/2003 (15.08.2005), punkt 7.4.
- [10](#) Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta. – RT II 1995, 5, 31.
- [11](#) Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastane konventsioon. – RT II 2006, 26.
- [12](#) Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivne protokoll. – RT II 2006, 24, 63.
- [13](#) Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1994, 10, 11.
- [14](#) Puuetega inimeste õiguste konventsioon ja fakultatiivprotokoll. – RT II, 04.04.2012, 6.
- [15](#) Rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvaheline konventsioon. – RT II 2010, 8, 0.
- [16](#) Views on Conclusions and/or Recommendations. UPR. Estonia. – Un Doc A/HRC/32/7/Add.1, 02.06.2016, lk 10–11.
- [17](#) Voluntary Pledges and Commitments. GA. Estonia. – UN Doc GA, A/67/121, 02.07.2012, lk 3. Sarnase lubaduse andis Eesti ka 2018. aasta vahe raportis teise korrapärase ülevaatuse järel: „[T]he relevant authorities are preparing the

necessary legislative proposals to sign and ratify the Protocol.” UPR. Mid-term report of Estonia on the Implementation of the UPR Recommendations, December 2018. – <https://vm.ee/et/tegevused-eesmargid/inimoigused/eesti-upr> (11.10.2021).

- [18](#) Puuetega inimeste õiguste konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II, 04.04.2012, 5; puuetega inimeste õiguste kaitse kohta vt Sepper, M.-L. Puuetega inimeste inimõigused. – Raamat „Inimõigused“.
- [19](#) Compilation of General Comments and General Recommendations adopted by Human Rights Treaty Bodies. – UN Doc HRI/GEN/1/Rev 9 (2 vols).
- [20](#) EIK, Bayatyan vs. Armeenia, 07.07.2011, 23459/03.
- [21](#) RKPJK, 3-4-1-44-13, 02.10.2013, punkt 24; vt ka CCPR General Comment 25. Article 25. Participation in Public Affairs and the Right to Vote. – CCPR/C/21/Rev.1/Add.7 (1996).
- [22](#) Vabariigi Valitsus. Lastekaitseseaduse eelnõu seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f3beec87-7eaf-4aad-afa0-aacbdde93a4c> (30.02.2021).
- [23](#) Shelton, D. Advanced Introduction to International Human Rights Law. Northampton: Edward Elgar Publishing 2020, lk 70.
- [24](#) Hion, M. Estonia. – Heyns, C., Viljoen, F. (toim). The Impact of the United Nations Human Rights Treaties on the Domestic Level. The Netherlands: Kluwer Law International 1999, lk 261; Kiviorg, M. Estonia. – Heyns C., Viljoen, F. (toim). The Impact of the United Nations Human Rights Treaties on the Domestic Level. Brill 2022 (ilmumas).
- [25](#) Shelton, lk 244.
- [26](#) Täpsemalt reformide kohta: Treaty Body Strengthening. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. – <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRTD/Pages/TBStrengthening.aspx> (11.10.2021); Bantekas, I., Oette, L. International Human Rights Law and Practice. 3rd. edition. Cambridge: CUP 2020, lk 196–200.
- [27](#) Shelton, lk 244.
- [28](#) Ibid., lk 245.
- [29](#) Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1994, 10, 11.
- [30](#) Fakultatiivne protokoll kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti juurde. – RT II 1993, 10, 12.
- [31](#) Eesti Vabariigi ühinemisest rahvusvaheliste lepingutega, mille depositaariks on ÜRO peasekretär. – RT 1991, 35, 428.

- [32](#)ibid.; pakti ajaloolise käsitlemise kohta vt Mälksoo, L. Vaidlused ÜRO inimõiguspaktide üle ja Nõukogude Liidu lagunemine. – Akadeemia 2019/1.
- [33](#)Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti surmanuhtluse kaotamist käsitlev teine fakultatiivne protokoll. – RT II 2003, 31, 157; ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti surmanuhtluse kaotamist käsitleva teise fakultatiivse protokolliga ühinemise seadus. – RT II 2003, 31, 157.
- [34](#)Status of Ratifications Interactive Dashboard. High Commissioner of Human Rights. – <https://indicators.ohchr.org> (11.10.2021).
- [35](#)Järelevalvedokumendid on avalikud.
- [36](#)Follow-up on Individual Communications. Human Rights Committee. Monitoring Civil and Political Rights. – <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIndex.aspx> (20.11.2021).
- [37](#)Smith, R. K. M. International Human Rights Law. Oxford: OUP 2020, lk 71.
- [38](#)Eesti on aktsepteerinud kolme individuaalkaebuse menetlust.
- [39](#)Lahendite ülevaade: Jurisprudence Database. United Nations. – <https://juris.ohchr.org> (11.10.2021).
- [40](#)ÜRO inimõiguste komitee, CCPR/C/128/D/2682/2015, P.E.E.P. vs. Eesti, 2020.
- [41](#)ÜRO inimõiguste komitee, CCPR/C/115/D/2040/2011, Zeynalov vs. Eesti, 2016.
- [42](#)Human Rights Committee. Follow-up progress report on individual communications, UN Doc CCPR/C/119/3, 30.05.2017, lk 16.
- [43](#)ibid.
- [44](#)Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 09.04.2021, 17, § 702 lg 2 p 8.
- [45](#)Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I, 13.03.2019, 54, § 240 lg 2 p 8.
- [46](#)Kriminaalkohtumenetluse seadustik. – RT I, 08.07.2021, 9, § 366 lg 1 p 7.
- [47](#)ÜRO inimõiguste komitee, CCPR/C/81/D/1136/2002, Vjatšeslav Borzov vs. Eesti, 2004; ÜRO inimõiguste komitee, CCPR/C/93/D/1423/2005, Gennadi Sipin vs. Eesti, 2008; ÜRO inimõiguste komitee, CCPR/C/91/D/1223/2003, Vjatseslav Tsarjov vs. Eesti, 2007.
- [48](#)ÜRO inimõiguste komitee, CCPR/C/127/D/2499/2014, P L. and M L vs. Estonia, Comm no 2499/2014, (25.11.2019).
- [49](#)ÜRO inimõiguste komitee, CCPR/C/91/D/1223/2003, Vjatseslav Tsarjov vs. Eesti, 2007, punkt 7.6.
- [50](#)Concluding observations on the fourth periodic report of Estonia. – CCPR/C/EST/CO/4, 21.03.2019. Lõppjärelused on Välisministeeriumi veebilehel esitatud ka eesti keeles.

- [51](#)RKKKm, 3-1-1-55-07, 19.10.2007, p-d 10 ja 15.
- [52](#)RKPJK, 3-4-1-44-13, 02.10.2013.
- [53](#)RKPJKm, 3-4-1-7-17, 06.06.2017.
- [54](#)Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1993, 10, 13.
- [55](#)Smith, R. K. M. International Human Rights Law. 9th edition. Oxford: OUP 2020, lk 71.
- [56](#) Eesti Vabariigi ühinemisest rahvusvaheliste lepingutega, mille depositaariks on ÜRO peasekretär. – RT 1991, 35, 428.
- [57](#)Kiviorg, M., Land, K., Vallikivi, H. Rahvusvaheline õigus. 4. täiendatud ja muudetud trükk. Tallinn: Juura Õigusteabe AS 2010.
- [58](#)Väga tugev teaduslik analüüs nende õiguste seotusest: Fredman, S. Human Rights Transformed: Positive Rights and Positive Duties. Oxford: OUP 2008.
- [59](#)Põhjalik analüüs ÜRO inimõiguslepingute riigisisese mõjust aastate 1999–2019 kohta: Kiviorg, M. Estonia; varasem analoogiline ülevaade aastani 1999: Hion, M. Estonia. – Heyns, C., Viljoen, F. (toim). The Impact of the United Nations Human Rights Treaties on the Domestic Level. The Netherlands: Kluwer Law International 1999.
- [60](#)RKHK, 3-3-1-65-03, 10.11.2003.
- [61](#)RKHK, 3-3-1-58-02, 20.12.2002, p 11.
- [62](#)Lapse õiguste konventsioon. – RT II 1996, 16, 56.
- [63](#)Laste kaasamist relvakonfliktidesse käsitlev lapse õiguste konventsiooni fakultatiivprotokoll. – RT II, 08.01.2014, 2.
- [64](#)Lapse õiguste konventsiooni laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitlev fakultatiivprotokoll. – RT II 2004, 23, 94.
- [65](#)Lapse õiguste konventsiooni laste müüki, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitleva fakultatiivprotokolli ratifitseerimise seadus. – RT II 2004, 23, 94.
- [66](#)Laste kaasamist relvakonfliktidesse käsitleva lapse õiguste konventsiooni fakultatiivprotokolli ratifitseerimise seadus. – RT II, 08.01.2014, 1.
- [67](#)List of issues prior to submission of the combined fifth to seventh periodic reports of Estonia. Committee on the Rights of the Child. – CRC/C/EST/QPR/5-7, 17.11.2021.
- [68](#) Committee of Rights of Child, Concluding Observations, Estonia. – UN Doc CRC/C/OPSC/EST/CO/1, 05.03.2010; Committee of Rights of Child, Concluding Observations, Estonia. – UN Doc CRC/C/OPAC/EST/CO/1, 08.03.2017.

- [69](#)Välisministeerium. Inimõigused. – <https://vm.ee/et/inimoigusalaste-konventsioonide-taitmine-0> (20.10.2021).
- [70](#)RKHK, 3-3-1-61-09, 09.11.2009.
- [71](#)RKÜK, 3-2-1-4-13, 17.12.2013.
- [72](#)Aru, A., Paron, K. Laste õigused. – Raamat „Inimõigused“.
- [73](#) Puuetega inimeste õiguste konventsioon ja fakultatiivprotokoll. – RT II, 04.04.2012, 6.
- [74](#)Sepper, M.-L. Puuetega inimeste inimõigused. – Raamat „Inimõigused“.
- [75](#)Puuetega inimeste õiguste konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II, 04.04.2012, 5.
- [76](#)Committee on the Rights of Persons with Disabilities. Concluding observations on the initial report of Estonia. – CRPD/C/EST/CO/1, 29.03.2021, p 24.
- [77](#)RKPJK, 3-4-1-16-16, 31.03.2017.
- [78](#)RKPJK, 5-18-7, 09.12.2019.
- [79](#) Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastane konventsioon. – RT II 2006, 26.
- [80](#)Eesti Vabariigi ühinemisest rahvusvaheliste lepingutega, mille depositaariks on ÜRO peasekretär. – RT 1991, 35,428.
- [81](#)United Nations Human Rights Treaty Bodies. UN Treaty Bodies Database. – https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/countries.aspx?CountryCode (10.11.2021).
- [82](#)Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivne protokoll. – RT II 2006, 24, 63.
- [83](#)Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokoll ratifitseerimise seadus. – RT II 2006, 24, 63.
- [84](#)Žurakovskaja-Aru, K. et al. Õigus elule; piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise keeld. – Raamat „Inimõigused“.
- [85](#) Rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvaheline konventsioon. – RT II 2010, 8, 0.
- [86](#)Eesti Vabariigi ühinemisest rahvusvaheliste lepingutega, mille depositaariks on ÜRO peasekretär. – RT 1991, 35, 428.
- [87](#)Rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvahelise konventsiooni artikli 14 lõike 1 alusel deklaratsiooni tegemise seadus. – RT II 2010, 17, 78.

- [88](#)Raport on eesti keeles kättesaadav Välisministeeriumi veebilehel: Inimõigusalaste konventsioonide täitmine. – <https://vm.ee/et/inimoigusalaste-konventsioonide-taitmine-0> (15.10.2021).
- [89](#)RKPJK, 3-4-1-47-13, 15.10.2013.
- [90](#)Committee on the Elimination of Discrimination against Women. List of issues and questions prior to the submission of the seventh periodic report of Estonia. – CEDAW/C/EST/QPR/7, 16.07.2021.
- [91](#)Soolise diskrimineerimise kohta vt Sepper, M.-L. Naiste õigused ja LGBTQI-inimeste õigused – soolisus ja seksuaalsus inimõigustes. – Raamat „Inimõigused“.